

Studia Christiana vol.5

Kresťanstvo v časoch sv. Vojtecha. Editori: Rastislav Kožiak – Jaroslav Nemeš. Kraków : Wydawnictwo Towarzystwa Słowaków v Polsce, 2009. 152 s. ISBN 978-83-7490-255-7

© Centrum pre štúdium kresťanstva. Všetky práva vyhradené.

Pri citovaní prosíme dodržať autorské práva jednotlivých autorov a uvádzať zdrojovú publikáciu.

All published work, regardless of the medium in which it was published, is considered by law to be copyrighted by the author. It is important that all such articles and references to them be attributed to the author and source.

Moravské biskupství v 10. a 11. století – tradice Velké Moravy v přemyslovském období?

Miloslav Pojsl

POJSL, Miloslav. Moravian Episcopate in 10th and 11th Century – Traditions of the Great Moravia Empire in Przemyslid Period? In *Křesťanstvo v časech sv. Vojtecha*. Kraków : Wydawnictwo Towarzystwa Słowaków w Polsce, 2009, pp. 40-56.

The establishment of the Moravian bishopric in Olomouc in 1063 by the Czech prince Vratislaus II (1061 – 1092) caused confusion in the past from the historical as well as clerical and legal point of view. In his study, the author testifies that upon the establishment of the bishopric it was not only the canonic issue, but especially political and personal one. The establishment of the bishopric of Olomouc was of indubitable spiritual, intellectual, political and economic importance and to the Moravian church and life of the Moravian as such.

KEYWORDS: Moravia. Great Moravia Empire. Czech Przemyslid State. Church organization. 10th and 11th Century.

Zřízení moravského biskupství v Olomouci v roce 1063 českým přemyslovským knížetem Vratislavem II. (1061 – 1092) vzbuzovalo v minulosti určité rozpaky, a to jak z hlediska historického, tak z ohledu církevně právního. Existence takto vzniklého biskupství nebylo ovšem nikdy zpochybněno ani biskupstvím pražským, ani arcibiskupstvím mohučským, a dokonce ani papežskou kurií.¹ Legitimitu biskupství zpochybnil pouze pražský biskup Jaromír (Gebrhard), nejmladší z pěti synů knížete Břetislava. Právě jeho napadení moravského biskupství a bezostyšná inzultace biskupa Jana v létě roku 1072 je dostatečným svědectvím, že se v tomto případě nejednalo o vysloveně záležitost kanonickou, nýbrž politickou a osobní.²

Olomouckému biskupství a jeho jednotlivým biskupům se dostalo už

¹ ZEMEK, Metoděj. Zum Problem der Kontinuität zwischen dem Bistum Mähren und Bistum Olmütz. In *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburgen Landeskunde*, 1986, roč. 126, s. 109-118; STEINHÜBEL, Ján. Die grossmährischen Bistümer zur Zeit Mojmir's II. In *Bohemia*, 1996, č. 37, s. 2-22.

² Naposledy ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí (1034 – 1198)*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 98-99; zde i další literatura.

v pozdním středověku prvního dochovaného literárního zpracování. Je to známé *Granum catalogi praesulum Moraviae* (Jádro katalogu biskupů moravských). Toto anonymní dílo vzniklo někdy v první polovině 15. století, pravděpodobně za biskupa Pavla z Miličína (1434 – 1450), protože jeho nastoupením katalog biskupů končí.³ Na zmíněný biskupský katalog navázalo několik pokračovatelů. První, který *Granum* hojně vytěžil, ale současně také doplnil a přivedl katalog biskupů až do konce 15. století, byl kanovník olomoucké kapituly, její probošt a učený humanista Augustin Käsenbrot (1467 – 1513), zvaný také Augustin Olomoucký. V jeho díle *Augustini Olomucensis Series episcoporum Olomucensium* (Viedeň 1511)⁴ pokračoval bakalář teologie, emeritní profesor historie a knihovník olomoucké univerzity František Xaver Richter. Dílo, které vydal v Olomouci 1831, dovedl do doby episkopátu olomouckého arcibiskupa, arcivévody rakouského a kardinála Rudolfa Jana (1819 – 1831). Výklad o Janu Rudolfovi však končí v roce 1828, tedy ještě před jeho smrtí. Do současné doby přivedl katalog profesor církevních dějin ThDr. Bohumil Zlámal *Posloupnost biskupů a arcibiskupů olomouckých v letech 1832 – 1976*.⁵

Našemu zájmu mohou posloužit pouze první dvě zmíněná díla *Granum* a *Series*, která začínají katalog olomouckých biskupů sv. Cyrilem a Metodějem na Velké Moravě v 9. století. Líčení obou autorů je však z dnešního pohledu a znalostí dějin Velkomoravské říše zmatečné. O jejich údaje se nelze opřít jako o spolehlivý historický pramen. Přesto jsou důležitým svědectvím pro existenci cyrilometodějského kultu a velehradské tradice v prostředí olomouckého kostela už ve středověku a jasné přesvědčení o kontinuitě moravského arcibiskupství sv. Metoděje a moravského biskupství v Olomouci, a posléze biskupství olomouckého. Zmíněná kontinuita však nemůže být faktická, nýbrž založená až na mladší tradici. Kontinuita velkomoravské církevní organizace s moravským biskupstvím v Olomouci, zřízeným v roce 1063 knížetem Vratislavem, si nedovedla dost dobře poradit ani starší česká a německá historiografie. V následujícím pojednání se proto pokusíme objasnit tento církevně historický problém.

³ Dílo poprvé kriticky vydal LOSERTH, Johann. *Das Granum Catalogi praesulum Moraviae – nach Handschriften des Olmützer Domkapitelarchivs*. Wien 1892. K jeho pramenné původnosti viz Antonín Breitenbach, Über die Quellen und die Glaubwürdigkeit des Granum katalogi praesulum Moraviae. In *Zeitschrift des Vereins für die Geschichte Mährens und Schlesiens*, 1902, č. 6, s. 274-300. V překladu Vojtěcha Gaji bylo *Granum* vydáno a poznámkami Bohumila Zlámala opatřeno. In *Katalog moravských biskupů, arcibiskupů a kapitul staré i nové doby. Vydání k výročí 1777 – 1977*. Olomouc : Apoštolská administratura, 1977, s. 7-33.

⁴ Používáme edici Františka Xavera Richtera, kterou předřadil před svůj dodatek z roku 1831.

⁵ Všechna zmiňovaná díla (latinská v českém překladu PhDr. Vojtěcha Gaji) vyšla v pamětní publikaci k dvoustému výročí povýšení Olomouckého biskupství na metropoli: *Katalog moravských biskupů...*, ref. 3, 178 s. + příloha: Přehled olomouckých biskupů a arcibiskupů a obrazová příloha.

Není v možnostech rozsahu tohoto příspěvku řešit otázky, které bezprostředně nesouvisí se zvoleným tématem. K takovým patří příkladně problematické a nedoložené biskupské svěcení Konstantina-Cyrila nebo smrt a pohřeb sv. Metoděje. Podrobně se nebudeme zabývat ani moravsko-panonskou církevní organizací arcibiskupa Metoděje. Vytvoření samostatné církevní provincie v roce 869 v čele se sv. Metodějem, její potvrzení v roce 873 a opětovné potvrzení v roce 880 s vytvořením sufragánního biskupství v Nitře je dostatečně známé. Stejně tak události, které následovaly po smrti arcibiskupa Metoděje 6. dubna 885. Vyhnaní žáků Metodějových a násilná likvidace slovanské liturgie na Velké Moravě znamenaly konec církevně-slovanské orientace moravské církve. Po vyhnaní věrolomného biskupa Vichinga králem Svatoplukem, zanikla tato církevní organizace úplně. Zůstaly významné literární památky, na jejichž základě postupně vznikl cyrilometodějský světecký kult a církevně-národní tradice.⁶

Po smrti krále Svatopluka (894) stál v čele moravského státu (odtržena byla Panonie a v roce 895 odpadla od Velkomoravské říše česká knížata Spytihněv I. a Vratislav I.) jeho nejstarší syn kníže Mojmír II. V zoufalém úsilí udržet své panství alespoň v centrální části někdejší Svatoplukovy říše podnikl mimo jiné i pokus obnovit samostatnou církevní organizaci na Moravě.⁷ Kníže Mojmír II. požádal papeže Jana IX. (898 – 900) o renovaci moravské církevní provincie pod vedením vlastního episkopátu.⁸ Papežská kurie, s níž měl Mojmír v posledních letech zřejmě čilý diplomatický styk, reagovala pozitivně. V Římě byly dobře známy akty papežů Hadriána II. (867 – 872) a Jana VIII. (872 – 882) ve věci byzantské misie a moravských církevních poměrů. Papež vyslal na Moravu arcibiskupa Jana a biskupy Benedikta a Daniele, aby zde vysvětili nové biskupy a obnovili tak zaniklou diecézní správu z doby arcibiskupa Metoděje.

Korespondence mezi Mojmírem a papežskou kurií není dochována. Přesto jsou tato jednání nepřímo, ale spolehlivě, doložena tzv. stížnostním listem bavorského episkopátu papeži Janovi, jehož vznik je kladen do července roku 900. V listu se mimo jiné praví: *Avšak přišli, jak sami prohlásili, od Vás tři biskupové, totiž arcibiskup Jan a biskupové Benedikt a Daniel, do země Slovanů zvaných Moravané, jež byla i se svými obyvateli podrobena našim králům, našemu lidu a rovněž nám*

⁶ POJSL, Miloslav. Tradice velkomoravského ústředí ve středověku. In *Vlastivědný věstník moravský*, 1985, č. 37, s. 305-313; týž: Tzv. otázka velehradská a počátky bádání o Velké Moravě. In *Historická Olomouc a její současné problémy*, 1987, č. 6, s. 131-142.

⁷ Mluvíme-li v těchto souvislostech o „Moravě“, máme na mysli Moravu z doby knížete Rostislava a počátku vlády krále Svatopluka, tedy sjednocené knížectví moravské a nitranské, nikoliv Moravu ve středověkém rozsahu.

⁸ Předpoklad Bohumila Zlámala, že tato Mojmírova aktivita souvisela až se smrtí císaře Arnulfa 8. prosince 899, je pouhá spekulace.

*jak v pěstování křesťanského náboženství, tak odvádění poplatku za světský majetek, poněvadž od nás byli nejdříve vyučeni ve víře a stali se z pohanů křesťany... Vždyť jedno biskupství (pasovské) je rozděleno na pět. Když totiž uvedení biskupové přišli, jak sami prohlásili, ve Vašem (papežově) jménu, ustanovili v jednom a též biskupství jednoho arcibiskupa, pokud může být arcibiskup v biskupství jiného biskupa, a tři biskupy jemu podřízené...*⁹ Většina výčitek uvedených v listu je tendenčních, nepravdivých a zkreslujících vzájemné vztahy mezi franskou říší a Velkou Moravou v oblasti církevní i politické. Z hlediska pramenné hodnoty list nevyovídá téměř nic o skutečných náboženských a církevních poměrech mezi moravským knížectvím a franskou říší. Zato svědčí o způsobech nároků bavorského episkopátu na kdysi moravské misijní území. (Připomeňme intriky proti byzantské misii, slovanské liturgii, a konečně zajetí a uvěznění v Římě vysvěceného biskupa Metoděje. Apologie, které argumentují „jinou dobou“ nebo „podřízenosti církve světské moci“, neobstojí. Evangelium s Ježíšovými příkazy platily stejně pro dobu starokřesťanskou, jako platily pro 9. století a platí až do konce věků. Toho bychom si měli být vždy při reflexi církevních dějin vědomi.) V každém případě list dosvědčuje významný počin knížete Mojmíra II. a vstřícný krok papežské kurie při obnově rozvrácené církevně-slovanské organizace na Moravě.

Vzhledem k nastalé mocenské situaci ve středním Podunají v prvním desetiletí 10. století a dlouhém umlknutí západních písemných pramenů (kroniky a letopisy) o moravských poměrech, nevíme téměř nic o dalším životě starých Moravanů, a tím ani o církevní a náboženské situaci po celé „temné“ 10. století. Jisté je, že na přelomu 9. a 10. století sehráli důležitou roli Maďari. Starší badatelé měli za to, že Maďari byli vůbec hlavní příčinou zániku Velké Moravy.¹⁰ Skutečnost byla v mnohém značně odlišná. Do Panonie vtrhli Maďari nejspíš brzy po smrti moravského krále Svatopluka (11. března 894),¹¹ tedy v roce 894 a pak znovu v letech 899 – 900. Známost bitvu v roce 906 (907)¹² u dnešní Bratislavy,

⁹ *Magnae Moraviae fontes historici III. Diplomata, epistolae, textus historici varii.* Brno : Spisy Univerzity J. E. Purkyně v Brně, Filozofická fakulta, 1969, č. 109, s. 232-244 (MMFH III.).

¹⁰ Nejstarší boje s Maďary už k roku 881 připomínají Letopisy solnohradské největší (*Annales Iuvavenses maximi*), *Magnae Moraviae Fontes Historici. I. Annales et chronicae.* Brno : Spisy Univerzity J. E. Purkyně v Brně, Filozofická fakulta, 1966, s. 131 (MMFH I.); několik latinských pramenů franské provenience, včetně nejnámějších Fuldských análů, uvádějí k roku 902 informaci o porážce Maďarů Moravany, aniž by však uvedli další podrobnosti, např. o místu, kde ke zmíněné bitvě mělo dojít, MMFH I., s. 128 (viz také příslušné poznámky).

¹¹ Viz MMFH I., s. 140, poz. 2.

¹² Zmiňované solnohradské letopisy udávají rok 907, MMFH I., s. 131. Toto datum přijímá také HAVLÍK, Lubomír. *Velká Morava v kontextu evropských a obecných dějin.* In *Velká Morava a počátky československé státnosti.* Praha : Academia; Bratislava : Obzor, 1985, s. 196-197. Havlík však eliminuje nejen starší představu o vyvrácení velkomoravského státu Maďary, nýbrž i význam

v níž bojovali Maďari proti Moravanům,¹³ můžeme srovnat s mnohem pozdější událostí, totiž bitvou na Kosově poli. Stejně jako v Srbsku zahynula v bitvě 15. června roku 1389 srbská, chorvatská a albánská nobilita, čímž se srbské království zhroutilo a jeho území se stalo součástí osmanské říše, došlo i zde v roce 906 (907) nejspíš k pobití knížete a jeho velmožů. Velká Morava jako státní útvar tím de facto zanikla, ale území Moravy zůstalo zřejmě Maďary nedotčeno. V archeologickém materiálu z velkomoravských hradisek i venkovských sídlišť doklad o pobytu Maďarů naprosto chybí.¹⁴

Hlavním zájmem maďarských nomádů nebyla Morava, nýbrž franská říše, západní Dalmácie a Itálie. Tyto země lákaly bohatou kořistí. Během první poloviny 10. století vpadli Maďari na italské území asi třicetkrát. Obsazením Podunají přerušili kontakty mezi franskou říší a Moravou. V důsledku toho se Morava ztratila ze zorného pole franských letopisců a kronikářů. O Moravě proto dlouho v pramenech nic neslyšíme. To ovšem neznamená, že na Moravě skončil veškerý život. Stát se rozpadl, ale život našich slovanských předků pokračoval i za změněné situace dál. Dokonce ani na velkomoravských hradištích a venkovských sídlišť život neskončil. Na většině hradisek postupně upadal, ale nezaničil úplně, alespoň ne v průběhu 10. století.

Na velkomoravském hradisku Pohansko u Břeclavi objevili archeologové dva objekty, které byly identifikovány jako pohanská kultovní místa.¹⁵ Oba tyto objekty byly zjištěny v zánikovém horizontu velkomoravského kostela. Z tohoto zjištění vyplývá, že kostel na Pohansku počátkem 10. století zanikl, byl vypálen a rozbořen. V jeho blízkosti vznikly pohanské kultovní objekty. Rozhodující složka obyvatel někdejšího mohutně opevněného hradiště se vrátila k víře svých předků. (Nabízí se domněnka, že i název lokality odráží právě tuto mimořádnou

---

zmíněné bitvy u dnešní Bratislavy. Podílu starých Maďarů na zániku Velkomoravské říše se nedávno věnoval z archeologického hlediska KOUŘIL, Pavel. Staří Maďari a Morava z pohledu archeologie. In *Dějiny ve věku nejistot. Sborník k příležitosti 70. narozenin Dušana Třeštíka*. Ed. Jan Klápště, Eva Plešková a Josef Zemlička. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 110-146. Autor po rozsáhlém rozboru dosud známého materiálu nedospívá však k žádným jednoznačným a překvapivým závěrům.

¹³ VYVÍJALOVÁ, Mária. Bitka pri Bratislave roku 907 (Príspevok ku kritickému prehodnoteniu prameňov). In *Študijné Zvesti Archeologického ústavu Slovenskej akademie vied* 21. Nitra : AÚ SAV, 1985, s. 221-247.

¹⁴ Archeologické doklady jsou jen velmi sporadické (Mikulčice a Uh. Hradiště-Sady). Hroby staromaďarských bojovníků jsou zatím doloženy pouze na dvou lokalitách Dolního Rakouska. MĚŘINSKÝ, Zdeněk. Historický vývoj východní Moravy v 10. až 14. století a přínos archeologie k poznání jejich dějin. In *Východní Morava v 10. až 14. století*. Eds. Luděk Galuška, Pavel Kouřil a Jiří Mitáček. Brno : MZM, AÚ AV ČR, 2008, s. 7-8.

¹⁵ DOSTÁL, Bořivoj. Slovanské kultovní místo na Pohansku u Břeclavi? (K interpretaci kúlového objektu č. 39). In *Vlastivědný věstník moravský*, 1968, č. 20, s. 3-25, zejména s. 6-11.

událost návratu k pohanství.) Nepochybně se jednalo o událost spíše ojedinělou. Křesťanství podle mnoha indicí již v první polovině 9. století přijala naprostá většina příslušníků vyšších společenských vrstev. O venkovském obyvatelstvu si ovšem nelze dělat romantické iluze. V těchto vrstvách slovanské společnosti pronikalo křesťanství velmi pozvolna a s nejrůznějšími pozůstatky pohanství i ve vyšších vrstvách bojovala místní církve po několik dalších století. Doklady známe, byť z „životů světců“ (legend) již u knížete svatého Václava a druhého pražského biskupa sv. Vojtěcha. O této situaci svědčí o století později tzv. Břetislavova statuta, a dokonce ještě na konci 12. století statuta Konráda Oty.

Některá významná velkomoravská hradiska (např. Valy u Mikulčic) v průběhu 10. století postupně zanikají i s tamními kostely. Na jiných hradištích (Staré Město nebo Olomouc) se kostely uchovaly do 13. a výjimečně až do 18. století. O kostelích ve Starém Městě (Veligradu) slyšíme v písemných pramenech po celé výše vymezené období. Velkomoravskou rotundu sv. Michala nechali velehradští cisterciáci zbořit a postavit nový, větší kostel téhož zasvěcení (dosud farní kostel Starého Města). Například o kostele sv. Víta slyšíme naposledy až koncem 18. století. Z poloviny 13. století máme doloženy dva kostely v blízkosti této lokality. O kostele sv. Jiří se zmiňují listiny krále Přemysla Otakara II. z 15. října 1257¹⁶ a z 23. května 1258¹⁷ v souvislosti s přípravou a vlastním založením královského města Nový Veligrad (Uherského Hradiště). Kostel se nacházel na ostrově řeky Moravy, který se stal městištěm Přemyslovy lokace. V roce 1247 daroval Oldřich Korutanský velehradskému klášteru mimo jiné opuštěný kostel Panny Marie nad Kunovicemi u Dolních Popovic.¹⁸ Před časem byl tento kostel za všeobecného souhlasu historiků a archeologů ztotožněn se zbytky kostela nalezeného v katastru obce Sady (původně Derfle), dnes součást města Uherského Hradiště.¹⁹ O zmíněném kostele Panny Marie v dalším výkladu ještě uslyšíme. Kostel u Modré zanikl fakticky až v první polovině 19. století. Archeologické výzkumy posledních desetiletí v Olomouci dovolují předpokládat, že nejstarší doložený olomoucký kostel sv. Petra pocházel z doby velkomoravské. Vedle kostela sv. Petra lze z různých indicí předpokládat v Olomouci existenci

¹⁶ *...videlicet quod ad insulam, in qua sita est capella sancti Georgii.* In *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/1*. Edd. Jindřich Šebánek et Saša Dušková. Pragae 1974, č. 136, s. 219 (CDB V/1).

¹⁷ *...in insula, in qua sita est capella sancti Georgii.* In CDB V/1, č. 156, s. 246.

¹⁸ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae IV/1*. Edd. Jindřich Šebánek et Saša Dušková. Pragae 1962, č. 107, s. 200-201 (CDB IV/1).

¹⁹ HURT, Rudolf. Sady u Uherského Hradiště. In *Časopis Moravského muzea*, 1968-1969, roč. 53-54, vědy společenské, s. 69-88.

ještě dalších svatyní z 9. století.²⁰ V případě obou lokalit, Starého Města i Olomouce, dokládá uvedená situace nepřetržitou sídlení kontinuitu již od příchodu Slovanů v 6. století.

Středověká existence velkomoravských kostelů v oblasti Starého Města (Veligradu) a v Olomouci vede k zamyšlení nad náboženskou a církevně správní situací na Moravě po zániku Velké Moravy. O osudu arcibiskupa a tří biskupů vysvěcených krátce před rokem 900 pro knížectví Mojmíra II. písemné prameny mlčí. Nevíme, kde byly jejich rezidence, a dokonce neznáme ani jejich jména. Z hlediska pramenů se nám jakoby ztratili v propadlišti dějin. A přesto do naší nevědomosti o jejich působení padá několik nejasných paprsků světla. V roce 973 se konečně podařilo vytvoření samostatné české církevní provincie. Řezenské biskupství, po vleklých jednáních a nepochybně pod vlivem císaře Oty I., souhlasilo s vyčleněním českého přemyslovského knížectví z obediencie řezenských biskupů a vytvoření samostatného pražského biskupství. Úsilí vytvořit v Čechách místní církve v čele s biskupem vzniklo snad již za knížete Václava a jeho bratra Boleslava I. Teprve však za Boleslava II. byla tato snaha korunována úspěchem. Prvním pražským biskupem ustanovil kníže se souhlasem císaře mnicha Dětmara původem ze Saska, který již nějakou dobu působil v Čechách. Od jeho vysvěcení v Mohuči a přijetí císařské investitury asi již v roce 973, setkáváme se s biskupem Dětmarem opět v Mohuči. Spolu s dalšími biskupy asistoval při soudu konaném 28. dubna 976 mohučským metropolitou. Mezi těmito biskupy je uveden také „biskup moravský“.²¹

Jeho jméno sice není známé, ale tato zcela věcná zpráva o moravském biskupovi svědčí o existenci moravské církevní správy, jejíž počátky nutno spatřovat v papežském rozhodnutí krátce před rokem 900. Že tímto moravským biskupem nemohl být žádný z tehdy vysvěcených biskupů, je zcela evidentní. Předpokládáme-li kanonický věk pro biskupské svěcení 30 let, pak by takový biskup v roce 976 musel mít věk přes sto let. Je proto jisté, že nejmenovaný moravský biskup z roku 976 musel být již světcem od biskupů z doby kolem roku 900. Konečně nelze přehlédnout list pasovského biskupa Pilgrima z doby kolem roku 974, v němž žádá papeže Benedikta VI. (972 – 974), aby mu poslal několik biskupů pro křesťanskou misii u Maďarů a jemu pallium. V listu se mimo jiné Pilgrim zmiňuje o čtyřech biskupstvích na Moravě, které tam byly v době, *kdy Maďaři vtrhli do království Bavorů*.²²

²⁰ Za velký nedostatek považujeme absenci pravidelného vydávání tištěných nálezových zpráv. Řada informací je publikována pouze v denním tisku.

²¹ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I.* Ed. Gustav Friedrich. Pragae 1904-1907, č. 34, s. 40-41 (CDB I).

²² MMFH III., list č. 113, s. 249. Vysvětlení některých nejasností, jimiž se zde nelze zabývat, je

Ve druhé knize Kosmovy Kroniky Čechů (21. kap.) se kronikář zmiňuje o moravském biskupu Vracenovi, který prý byl na Moravě před časy Severovými (*Fertur autem, quod fuisset in Moravia ante tempora Severi quidam episcopus, ut reor, nomine Vracen* – „Říká se však, že před časy Severovými byl na Moravě jakýsi biskup, zvaný, tuším, Vracen“).²³ Pražský biskup Severus, v Čechách nazývaný Šebíř, byl zvolen v únoru 1030, vysvěcen 29. června 1031 a zemřel 9. prosince 1067. Uvedenou informaci měl Kosmas, jak v kronice zdůrazňuje, z druhé ruky (*říká se*). Zpochybňovat Kosmovu zprávu o moravském biskupu Vracenovi není třeba, už pro existenci staršího úředního dokladu z roku 976.

S výkladem Václava Novotného o kanonickém postavení moravského biskupa z roku 976 lze souhlasit pouze částečně. Novotný tohoto moravského biskupa považuje za „jakéhosi misionářského nebo ještě lépe pomocného biskupa“,²⁴ tedy nikoliv za oficiálního biskupa země moravské s odůvodněním, či spíš automatickým předpokladem, že moravský biskup byl podřízen biskupu pražskému. Tento kanonicky podřízený vztah moravského biskupa k pražskému by bylo možné předpokládat pouze za situace, že Morava již byla součástí přemyslovského panství. To však je nejisté, a spíš nepravděpodobné. Vzhledem k tomu, že v Mohuči vystupuje vedle pražského rovněž biskup moravský, svědčí spíš o jeho samostatném postavení, ovšem v podřízeném vztahu k arcibiskupu mohušskému. Konečně i po trvalém připojení Moravy k přemyslovskému panství na počátku 11. století za knížete Oldřicha, se v této věci asi situace nezměnila. Dokládá to existence biskupa Vracena před nastoupením pražského biskupa Severa v roce 1031. V každém případě jsou na Moravě doloženi nejméně dva biskupové v období mezi papežským obnovením moravské církevní správy před rokem 900 a zřízením biskupství v Olomouci.

Václav Novotný nepovažuje „zmizení“ moravského biskupa za episkopátu druhého pražského biskupa sv. Vojtěcha za nahodilé.²⁵ Jestliže o „moravském biskupovi“ za episkopátu sv. Vojtěcha nemáme zprávy, ještě neznamená, že neexistoval nebo dokonce byl snad odstraněn. Vzhledem k nedostatku písemných pramenů nemůže být o nějakém „zmizení“ ani řeči. Pokud by k takové situaci skutečně došlo, vyvstává nová otázka, odkud se na Moravě vzal na počátku 11. století biskup Vracen.

Zbývá nám nyní objasnit okolnosti vzniku olomouckého biskupství. Autor *Gratum catalogi* k roku 1063 uvádí (v českém překladu) tuto informaci: *Za vlády*

---

alespoň naznačeno tamtéž v poznámce 7. a 8.

²³ MMFH I., s. 203.

²⁴ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny. Díl I. část 1.* Praha : Leichterovo nakladatelství, 1912, s. 609-613.

²⁵ Tamtéž, s. 610-611.

papeže Alexandra II. a císaře Jindřicha III. český kníže Vratislav se souhlasem šestého pražského biskupa Šebíře oddělil od pražského biskupství moravské biskupství a za třetího biskupa moravského ustanovil pražského kanovníka Jana. Na biskupa ho vysvětil mohučský biskup Sigelfred. (Jan) velmi statečně vystoupil na ochranu práv a statků svého kostela v Podivíně proti sedmému biskupu pražskému Jaromírovi, alias Gebhardovi, který tento statek neprávem obsadil; stalo se tak v druhém roce Jaromírovovy vlády (1068). Augustin Käsenbrot, autor *Series episcoporum Olomucensium*, uvádí pouze charakteristiku Janova episcopatu a označuje ho rovněž jako třetího biskupa moravského.

Obdobnou informaci o vzniku olomouckého biskupství přináší rovněž kronikář Kosmas k roku 1067, kdy zemřel biskup Šebíř: *Spravoval téměř po celý čas své pastýřské hodnosti beze všeho protiventství a beze všeho odporu Čechy a Moravu jako jedině a nerozdílné biskupství a byl by je i dále spravoval, kdyby nebyl po úmrtí Spytihněvově (1061), podlehnuv naléhavým prosbám knížete Vratislava, svolil, aby byl povýšen Jan za biskupa na Moravě. Ze všech soudobých narativních pramenů vyplývá, že biskupství v Olomouci zřídil český kníže Vratislav, a to bez potvrzení papeže a souhlasu mohučského arcibiskupa. Jednalo se pouze o záležitost knížete se souhlasem pražského biskupa Šebíře, z jehož biskupství byla Morava vyňata. K vytvoření olomouckého biskupství se nedochoval žádný dokument úřední povahy, pokud ovšem vůbec nějaký existoval.*

Český kníže Břetislav, než v roce 1055 zemřel, rozdělil vládu v Čechách a na Moravě mezi svých pět synů. Nejstarší Spytihněv měl vládnout nad celou přemyslovskou državou jako pražský kníže. Mezi další tři syny Vratislava, Konráda a Otu rozdělil vládu na Moravě. Vytvořil tzv. úděly, v Olomouci, v Brně a Znojmě. Nejmladší Jaromír se měl podle otcova přání stát pražským biskupem, jakmile by zemřel biskup Šebíř. Tento Břetislavův testament hned po jeho smrti vyvolal řadu obtíží, a především vzájemných sporů mezi syny. Sotva Břetislav opustil tento svět, kníže Spytihněv vytáhl s vojskem „srovnat“ své bratry na Moravě. Vratislav, údělník v Olomouci, ze strachu opustil olomoucký hrad, na němž zanechal svoji těhotnou manželku, a utekl do Uher. Konráda a Otu si Spytihněv odvedl do Prahy jako své knížecí úředníky: nejvyššího lovčího a nejvyššího kuchmistra.

Když se v uherském exilu Vratislav dověděl, že na špatné zacházení jeho žena zemřela, oženil se s uherskou princeznou Adleytou. Jeho nový sňatek přiměl Spytihněva ze strachu před uherským vpádem, aby bratra povolal zpět a usmířil se s ním. Vratislav po smrti staršího bratra Spytihněva v roce 1061 opustil svůj olomoucký úděl, aby se ujal vlády nad celým českým knížectvím. Mladším bratrům vrátil jejich moravské úděly a Jaromíra chtěl ponechat ve světském stavu. Znal jeho prchlivou a panovačnou povahu. Byl právem přesvědčen,

že k duchovnímu stavu nemá nejmenší předpoklady. V tomto úmyslu mu však zabránili představitelé českých feudálů, kteří Břetislavovo přání chápali jako zemský zákon. Vratislav se proto rozhodl proti vůli jeho vůli Jaromíra vysvětit na jáhna. Aby předešel rozporům s budoucím biskupem Jaromírem, rozhodl se všemožně omezit vliv pražského biskupa. Z těchto důvodů vzniklo biskupství v Olomouci, stejně jako o něco později přenesl knížecí sídlo z Pražského hradu na Vyšehrad a založil zde kolegiální kapitulou, již podřídil přímo papežské kurii. Asi každého pozorného čtenáře překvapí, že ke zřízení vyšehradské kapituly žádá papeže a biskupství v Olomouci zřídí bez arcibiskupova i papežova vědomí. Vystává otázka, jak je to možné.

Spolehlivou odpověď budeme hledat obtížně. Je však zřejmé, že k takovému aktu mu nemohly postačit racionální státnické důvody, nýbrž musel mít k dispozici kanonickou podporu v církevní situaci na Moravě před rokem 1063, eventuelně před počátkem Šebířova episkopátu. A tím byla prokázána existence samostatné církevní správy na Moravě, o níž jsme se již zmiňovali. Vratislav tedy nezakládal nebo nezřizoval v Olomouci zcela novou církevní instituci, ale pouze obnovoval dřívější stav. Kosmas v kronice (I., 15), když se zmiňuje o Bořivojově křtu, uvádí, že mimo jiné čerpal ze dvou pramenů: *Privilegium církve moravské*²⁶ a *Epilog (o obrácení) Moravy a Čech*.²⁷ Dosud není jednoty mezi historiky, co těmito prameny, které se zřejmě nedochovaly, Kosmas míní. Nelze ani vyloučit, že právě *Privilegium* se stalo oporou Vratislavovi při obnově biskupství na Moravě.

V citovaných historických dokladech je nápadné označení „moravský biskup“, když je takřka pravidelně biskupství a odtud i biskup označován podle jeho rezidence, a nikoliv podle církevní provincie, tedy země, knížectví apod. Na tuto skutečnost bylo již dříve v historické literatuře poukazováno, ale zatím není jednoty v jejím objasnění. Přikláním se k názoru, že příčinou je název sídla moravského knížete, a tedy i sídla biskupa. To by mělo být město, hradiště nebo hrad „Morava“. Název ústředního hradiště, sídla knížete i hlavy místní církve, mohl být odvozen od názvu řeky Moravy, na jejímž toku se hradiště nacházelo. Taková lokalizace a pojmenování ústředního hradiště odpovídá Mikulčicím i Starému Městu. Nejvýznamnější pramen pro působení byzantské misie tzv. moravsko-panonské legendy, tedy Život Konstantinův (*Žitije Konstantina*)²⁸ a Život Metodějův (*Žitije Mefodia*),²⁹ se ani v jediném případě nezmiňuje o názvu sídla

²⁶ MMFH III., s. 341; zde naznačena problematika a hojná literatura.

²⁷ MMFH III., s. 424 s další literaturou.

²⁸ *Magnae Moraviae fontes historici II. Textus biographici, hagiographici, liturgici*. Brno : Spisy Univerzity J. E. Purkyně v Brně, Filozofická fakulta, 1967, s. 57-115, včetně úvodního výkladu vydavatele (MMFH II.).

²⁹ MMFH II., s. 134-166.

moravských knížat, a posléze ani o rezidenci arcibiskupa Metoděje. Podobně je tomu ve všech dalších slovanských pramenech. Latinské prameny franské provenience uvádějí pouze *Nitravu* (Nitru)³⁰ a *Dovinu* (Děvín),³¹ o jehož lokalizaci se vedou stále spory. Ať už je toto hradiště totožné s Děvínem u Bratislavy, což je málo pravděpodobné, nebo s jinou lokalitou někde na jižní Moravě, je jisté, že se nejedná o ústřední sídlo moravských panovníků. O hradišti knížete Rostislava se dvakrát zmiňují letopisy fuldské, poprvé k roku 869: *Qui (Karolus) cum exercitu sibi commisso in illam ineffabilem Rastizi munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem venisset, Dei auxilio fretus omnia moenia regionis illius cremavit incendio et abscondita quaeque in silvis vel defossa in agris reperiens cum suis diripuit omnesque sibi congregantes fugere compulit vel interfecit.*³² Podruhé k roku 871 analista zaznamenává: *nam Zuentibald ceteris castrametantibus urbem antiquam Rastizi ingressus est...*³³

Předpoklad stejného názvu pro zemi, hlavní říční tok i ústřední sídlo knížete i biskupa, neodporuje ani citovaným zprávám fuldských letopisů. Autoru uvedených pasáží mohl jeden a tentýž název činit potíže, a proto si pomáhá opisem. Hradiště označuje jednoduše jako sídlo knížete Rostislava. Na tomto místě nelze probírat celou problematiku velkomoravského mocenského a správního ústředí (tzv. otázku velehradskou), nelze se však alespoň stručně nezmínit o středověkém názvu hledané velkomoravské lokality, tedy Veligradu. S tímto místním názvem se poprvé setkáváme až před polovinou 12. století v listině olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka. Jak je známo, Jindřich Zdík po dokončení výstavby „kláštera sv. Václava“ (takto nazývá komplex katedrály, kapitulního domu a biskupova paláce kronikář Vincencius, Kosmův pokračovatel)³⁴ přenesl od kostela sv. Petra biskupské sídlo ke sv. Václavu a zřídil novou dvanáctičlennou kapitulou. V listině z roku 1141,³⁵ kterou vydal při této příležitosti, se mimo jiné

³⁰ MMFH I., s. 343-344; III., s. 312 a na řadě dalších míst.

³¹ Letopisy fuldské k roku 864: *Rastizen in quadam civitate, Aquae Lingea gentis illius Dovina dicitur, obsedit* („oblehl Rostislava v jakémsi městě /překládal bych hradišti – hradě/, které se v řeči onoho národa nazývá Dovina“). MMFH I., s. 98.

³² „Když Karel přišel s vojskem sobě svěřenému do oné nevýslovné a všem starodávným nepodobné Rostislavově pevnosti, spoléhaje se na pomoc boží, zničil všechna opevnění onoho kraje požárem a všechno, co nalezl ukryté v lesích nebo zakopané na polích, se svým vojskem uchvátil a všechny, kteří se s ním utkali, zahnal na útěk nebo pobil.“ MMFH I., s. 101.

³³ „...neboť když ostatní stavěli tábor, Svatopluk vstoupil do města kdysi Rostislavova.“ MMFH I., s. 104.

³⁴ *Letopis Vincenciův a Jarlochův*. Z lat. přeložil František Heřmanovský. Praha : SNKLHU, 1957, s. 51-52.

³⁵ CDB I., č. 115, s. 116-123. K datování listiny: BISTRICKÝ, Jan. Datování Zdíkovy listiny. In *Mikulovská sympozia*, č. 78, Praha 1979, s. 33-35.

vypočítává i pozemkový majetek olomouckého biskupství podle jednotlivých arcijáhenských kostelů na moravských hradech (Olomouc, Brno, Znojmo, Břec-lav, Spytihněvgrad a Přerov). Mezi těmito statky jsou jmenovány dvě vesnice s názvem Veligrad.³⁶ První náležela do majetku kostela brněnského a více o ní již v pramenech neslyšíme. Druhá náležela k majetkům kostela spytihněvgradského. Jedná se o vesnici Velehrad (*villa Veligrad*), jenž je totožná s dnešním Starým Městem u Uherského Hradiště a v dalších stoletích se s ní setkáváme ještě několik století.

Ještě před sto lety mohli mnozí badatelé pochybovat, že vesnice Veligrad má něco společného s Velkou Moravou. Dnes po rozsáhlých archeologických výzkumech s bohatými nálezy z 8. až 10. století již není pochyb, že se jedná o největší (nejrozsáhlejší) velkomoravskou sídlištní aglomeraci na Moravě. Nálezy v historickém centru Uherského Hradiště připouštějí, že se jednalo o ústřední sídlo knížete a nález pozůstatků souboru staveb sakrálního charakteru v Uherském Hradišti-Sadech označují badatelé za sídlo moravského arcibiskupa Metoděje.³⁷ Měla-li ovšem tato aglomerace pojmenování „Morava“, musíme se ptát, kde se později vzal název Veligrad. Na tuto otázku není snadná odpověď. Snad pouhá úvaha, že Veligrad byl místním lidovým názvem hradiště skutečně obrovského rozsahu, ale i významu. Když v průběhu 10. až 12. století aglomerace z velké části zanikla a zůstala živá pouze malá osada („villa“), uchovala si už pouze jméno Veligrad.

Nedaleko této vesnice Veligrad byl na počátku 13. století založen cisterciácký klášter, který se od počátku své existence nazýval též Veligrad. V polovině 13. století, jak jsme se již výše zmínili, založil Přemysl Otakar II. na ostrově řeky Moravy královské město. Jelikož ostrov s kostelem sv. Jiří náležel velehradskému klášteru, dostal se král s cisterciáky do sporu. Ten v roce 1258 řešili v mateřském klášteře v Plasích u Plzně zástupci velehradského a plaského kláštera s českým králem. Jednání skončilo rozsáhlým kompromisem ze strany Přemysla Otakara. Mimo jiné získal velehradský klášter patronátní právo k farnímu kostelu nového města, jimž se stal starý a opuštěný kostel sv. Jiří. Aby se ještě podtrhlo, že ostrov (tehdy ještě se zbytky velkomoravského opevnění) náležel klášteru, Přemysl nazval město *Veligrad Novum* (Nový Velehrad). Uměle vytvořený název nového města se neujal. Brzy se městu začalo říkat „Hradiště“ (od 17. století Uherské), nepochybně podle dochovaných a stále viditelných pozůstatků velkomoravské-

³⁶ POJSL, Miloslav. Moravský místopisný pramen z doby Zdikovy (1141 – 1991), 1. část. In *Sborník velehradský, třetí řada*, 1992, s. 45-48; 2. část. In *Sborník velehradský, třetí řada*, 1996, s. 25-56, zejména s. 40.

³⁷ HRUBÝ, Vilém. Hrob sv. Metoděje v Uherském Hradišti-Sadech? In *Slovenská archeológia*, 1970, roč. 18, č. 1, s. 87-95.

ho hradiště. V souvislosti s Hradištěm se postupně měnil také název sousedního Veligradu na „Staré město Hradiště“, „Staré Hradiště“ apod. V latinské podobě „Antiqua Civitas“ je poprvé Veligrad pojmenován v listině z roku 1321. Nadále zůstal Veligradem a později Velehradem pouze cisterciácký klášter.³⁸ Pro současníky byla tato kumulace lokalit se jménem Velehrad a změny názvů jasná. Pro historiky 19. století působila dlouho zmatečně. Proto tolik nedorozumění a sporů, jimiž bylo popsáno tisíce stran v člancích i monografiích.

Vraťme se ještě k biskupství v Olomouci. *Granum catalogi*, podobně jako řada dalších středověkých legend a kronik, považuje nejen sv. Metoděje, ale dokonce i sv. Konstantina-Cyrila za arcibiskupy velehradské. Autoři *Granum* i *Series* oba Soluňské bratry jako moravské, eventuelně velehradské arcibiskupy, však nezařazují do počtu olomouckých biskupů. Pořadí olomouckých nebo moravských biskupů začínají až biskupem Janem I. *Granum*, které má chybně posunutou dataci pro období velkomoravské nejméně o dvacet let, uvádí počátek Janova episkopátu k roku 916. Augustin Olomoucký má v *Series* přesnější v dataci a Jana I. klade do let 900 až 916 nebo 926. Naskytá se otázka, odkud mohl znát obnovení biskupství na Moravě v roce 900, což odpovídá zřízení „latinské“ církevní správě na Moravě papežem Janem IX.

Po Janovi podle obou pramenů působil na Moravě biskup Silvestr (924 – 961 podle *Grana*; 942 – 961 podle *Series*). Podle obou pramenů za druhého pražského biskupa sv. Vojtěcha bylo moravské biskupství spojeno s pražským. A stejně tak se shodují v počátku moravského biskupství v Olomouci v roce 1063 a nastoupení třetího biskupa Jana I. (na Moravě II.). Ani jeden z autorů olomouckých biskupských katalogů nezná Kosmou jmenovaného biskupa Vracena, který měl na Moravě působit před pražským Šebířem, tedy v době spojení obou biskupství.

Za pozornost stojí také skutečnost, že oba olomoucké katalogy biskupů označují biskupy Jana (1063-1086) a po pětileté sedisvakanci i Ondřeje (1091 – 1096 nebo 1099) za biskupy „moravské“. Od Petra I. (1097 – 1104) označují několik biskupů dvojím pořadím, podle moravského a podle olomouckého počtu (*Granum*: *Po Janovi nastoupil pražský kanovník Ondřej, čtvrtý moravský biskup... Po Ondřejovi nastoupil Petr, kanovník strahovského kláštera, druhý olomoucký biskup, avšak v pořadí moravských biskupů – pátý.*). Z toho plyne toto pořadí moravských biskupů (bez Konstantina-Cyrila a Metoděje):

³⁸ POJSL, Miloslav. Proměna Veligradu ve Staré Město. In *Staré Město v proměnách staletí* Pavel Bezděčka et al. Velehrad : Refugium, 2000, s. 120-140; týž: Otázka velehradská. In *Velehrad dějiny obce*. Eds. Blanka Rašticová, Miloslav Pojsl, Jiří Čoupek et al. Velehrad : Obec Velehrad, 2006, s. 49-56.

<i>biskupové moravští</i>	<i>biskupové olomoučtí</i>
Jan I.	
Silvestr	
Jan II.	Jan I.
Ondřej	Ondřej
Petr I.	Petr I.
Jan III.	Jan II.
Jindřich Zdík	Jindřich Zdík
Jan IV.	Jan III.
Jan V.	Jan IV.

S ohledem na Jana I. z doby po roce 900 jsou biskupové nesoucí časté jméno Jan i nadále označováni obojím pořadím. Olomoucké *Granum* má v líčení počátků církevní správy na Moravě (9. a 10. století) chronologický chaos a některé další faktografické omyly. Na prvním místě se to týká osobností sv. Cyrila a Metoděje. Podle tohoto pramene byl prvním *velehradským biskupem* Cyril, který se v roce 892 ... *resignavit archiepiscopatum Welegradensem et ad eundem substituit beattum Metudiumse*.³⁹ Zmatek má autor také v chronologii papežů. Tak ku příkladu k roku 901 píše, že *beatus Metudius a Johanne papa VIII ad vocationem ipsius regis Svatopluk ad ecclesiam suam Welegradensem remittitur, papa li benedictione fulcitus*.⁴⁰ Obsah tohoto záznamu se nepochybně týká roku 869. Vzhledem k uvedenému chybnému data se nedá vyloučit, že autor mohl zde spojit dvě události. Totiž ustanovení sv. Metoděje a vysvěcení arcibiskupa a biskupů papežem Janem IX. před rokem 900. Rozebírat jednotlivé údaje však přesahuje rámec tohoto tématu. Vznik *Grana catalogi* na počátku 15. století v prostředí olomouckého biskupství je jedním z řady dokladů o vzniku nebo oživení velehradské a cyrilometodějské tradice v Olomouci a na Velehradě (cisterciácký klášter). Určitě by nebylo od věci podrobně zkonfrontovat soudobé prameny z 9. a 10. století s těmito zkomolenými údaji.⁴¹

Z předcházejícího výkladu vyplývají dvě důležité skutečnosti. Olomoucké biskupství má kontinuitu s velkomoravskou církevní správou, nikoli však s arci-

³⁹ MMFH I, s. 314: „zřekl arcibiskupského úřadu velehradského a dosadil do něho místo sebe blahoslaveného Metoděje“. O Cyrilově biskupském svěcení nemáme spolehlivé doklady. V tomto roce již nežil ani Cyril, který zemřel v Římě 14. února 969, ani sv. Metoděj, který zemřel na Moravě 6. dubna 885.

⁴⁰ MMFH I, s. 315: „papež Jan VIII. na prosbu knížete Svatopluka posílá blaženého Metoděje s papežským požehnáním k jeho velehradskému kostelu.“ Pontifikát papeže Jana VIII. byl v letech 872 – 882.

⁴¹ Úkol v tomto duchu jsem zadal jako seminární práci našemu doktorandovi Mgr. Vítu Němcovi.

biskupstvím sv. Metoděje, které fakticky zaniklo jeho smrtí 6. dubna 885. Metodějem designovaný arcibiskup Gorazd nebyl nikdy potvrzen papežem a brzy po smrti sv. Metoděje jej i s dalšími slovanskými kněžími vyhnal z Moravy nitranský biskup Viching. Moravsko-panonská církevní organizace vytvořená v roce 869 a potvrzená v roce 873 a opět v roce 880, již pouze jako moravská, smrtí arcibiskupa zanikla. Organizace zřízená papežem Janem IX. krátce před rokem 900 byla „latinská“ a nebyla kontinuální s předcházející organizací „slovanskou“ sv. Metoděje. Ve středověkých katalozích olomouckých biskupů nejsou sv. Cyril a Metoděj započítáváni do pořadí olomouckých ani moravských biskupů, ač je jim věnována nemalá pozornost. To ovšem odpovídá zejména v *Granu* obnovenému světeckému kultu Soluňských bratří a od konce 13. století oživované velkomoravské tradici (Kroniky tak řečeného Dalimila a Přibíka Pulkavy z Radenína, legendy nebo liturgické texty).

Druhou důležitou skutečností je počátek biskupství v Olomouci, který byl výhradně v rukou českého knížete a od roku 1085 prvního českého krále Vratislava II. Důvody, jak jsme si vysvětlili, byli církevně politické, ale za plného vědomí kontinuity s církevní správou zřízenou na Moravě papežem na žádost knížete Mojmíra II. krátce před rokem 900. Vznik olomouckého biskupství měl pro moravskou církev, a vůbec pro život Moravanů, jejich kulturu a vzdělanost, nezpochybnitelný duchovní, intelektuální, politický i hospodářský dosah a význam.

Moravian Episcopate in 10th and 11th Century – Traditions of the Great Moravia Empire in Przemyslid Period?

Unclear destiny of church organization after the end of the Great Moravia and utter method of establishment of the Moravian Episcopate in Olomouc in the year of 1063 unknown to the Papal Court and even the Archbishop of Mainz, brought a number of questions for Bohemian and Moravian historiography with different opinions of what is the right answer. After the Archbishop St Methodius died (6th April, 885) all his Slavonic pupils were expelled from the country, inclusive of Gorazd, his designated successor. Viching, the bishop of Nitra, (The Suffragan of Methodius) was the main disrupter of the Church organization in Moravia. However, he himself had to leave the country by order of the King Svatopluk, too. And it is most probably, that religious life and church structures of the old Moravia got again under control of Bavarian bishops.

Shortly before the year 900 Prince Mojmir II, Svatopluk's son and his successor, asked the Roman Curia for restoration of an independent church organization in Moravia. Pope John IX (898 – 900) granted the suit of Mojmir II and delegated the archbishop John and two bishops Benedikt and Daniel to canonize for Moravia an archbishop and three bishops as Suffragans. We found out about that event from a complaint of Bavarian bishops sent to the Roman Curia in the year 900. But the general situation essentially worsened due to inland economic and dynastic troubles, as well as due to nomadic Magyars invasion into Central Europe at the turn of the 10th century when they became a new power in the Danubian territory. After years of battles, the Great Moravia ceased to exist when Moravians lost the battle near today's Bratislava in the year 907. However, the Magyars neither annexed, nor destroyed the Great Moravia, which is known thanks to archaeological discoveries. In all probability the Power Elite of the Great Moravia were killed in that battle. The State was abolished but life in Moravian walled settlement sites continued, but over time the society pauperization was very explicit. Around the year 1000 the territory of Moravia got into the direct dependence on Polish Boleslaw I the Brave. During the second decade of the 11th century the Moravia was indefinitely annexed to the Czech Przemyslid State.

Surprisingly, the Church organization re-established by the Pope John IX before the year 900 survived extinguishment of the Great Moravia. We do not know anything about its further destiny though, but there are several documents of 10th, as well of 11th century referring to attendance of a bishop in Moravia. In the year 976, „a Moravian bishop“, together with the Prague Bishop took part in legal proceedings in Mainz summoned by the Metropolitan bishop. The first Czech chronicler Kosmas wrote in his „Chronicle of Bohemians“ in the 12th century that the bishop called Vracen acted in the Moravia even before designation of the Prague bishop Sever (1031 – 1067). And around the year 974 the Bishop Pilgrim of Passau mentioned four bishops of Moravia in his letter to the Pope Benedikt VI. (972 – 974); most probably it was consequence of circumstances from the time period around the year 900. Even on the basis of this fragmentary information it is possible to assume that continuity of the Moravian Episcopate was not broken due to extinguishment of the Great Moravia.

This state of affairs enabled the Czech Przemyslid prince and the first king Vratislav II to establish an Episcopate in the castle of Olomouc (the most important power centre of the Przemyslid Moravia). It happened in the year 1063 unknown to the Roman Curia, and even without consent of the Metropolitan bishop of Mainz. Such behaviour of the Monarch was possible thanks to com-

only known continuity of the church organization, because the Episcopate in Olomouc was not newly established or founded but merely re-established.

Old lists of bishops of Olomouc: "*Granum catalogi praesulum Moraviae*" from the beginning of the 15th century and the humanistic work "*Series episcoporum*" of the 16th century endorsed that continuity. It is advisable to point out, that the Lists of bishops included not only Moravian bishops of the 10th and 11th century but also Church Slavonic bishops Constantin (Cyril) and Methodius of the Great Moravian Empire.

prof. PhDr. Miloslav Pojzl
Cyrilometodějská teologická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci
miloslav.pojzl@upol.cz